

עולם ההלכה



מכון סמיכה
ניש
ככל אחד
נוכח
החכה

גיליון ע"ז | שבת קודש פ' חוקת בלק | י"ב תמוז תשפ"ו

עולם התשובה

לקט שאלות ותשובות

עולם הסת"ם

הרב חיים אברהם זאקוטנסקי ר"מ במכון סמיכה ורב דק"ק השיבנו ניו יורק

If Someone Accidentally Eats Someone Else's Package of Food, Is He Liable to Pay?

Rav Yosef Greenwald, Rav of K'hal Dexter Park

Question: A gift package of food is delivered to someone's office. Assuming it's for him, the person eats it. Afterwards, he discovers it was meant for the office next door. Does he have to pay for the food he ate?

Answer: If it was an honest mistake that was no fault of his own, he is not liable as a mazik or a gazlan. However, he still is not fully exempt from liability.

The Gemara discusses a case where someone inherits a barn full of cows from his father. He assumes all of the cows belonged to his father and he slaughters and eats one of them. Unbeknownst to him, that cow belonged to someone else and was only being kept in his father's barn. The Gemara says that although the son is not a mazik, he is still liable because he derived enjoyment from someone else's property. He does not have to pay the full market value of the cow, but he has to pay the value of the pleasure he had. Chazal assessed this to be two-thirds of what the meat would have fetched in the market.

So too, in this case the man who ate his neighbor's food would be liable to pay that basic amount.

Question: Who does he have to pay that amount to? The man who the package was intended for or the one who sent the package?

Answer: If it was a package that the office next door paid for, he would have to pay them. If they weren't paying for it, he would have to pay whoever did lay out the money for it.

If Someone's Taxes Are Charged to Someone Else, Must He Reimburse Him?

Question: Reuven and Shimon are business partners. Due to a clerical error on behalf of the IRS, Reuven's personal taxes were charged to the partnership. Can Shimon demand that Reuven reimburse the business for the money that he should have paid individually?

Continues on page 3

אם מותר לכבד מי שאינו דתי למלאות האות בהננסת ספר תורה

י"ג) מומר לחלל שבת בפרהסיא- הנה אף שכתב השו"ע הכי גבי תפילין הרי ה"ה דמומר פסול לכתוב ספר תורה וכמבואר בשלחן ערוך יורה דעה ס' רפ"א ע"ש. וכן עיין בשו"ת יד יצחק ח"ג ס רס"ז שכתב בפשיטות הדמחלל ש"ק בפרהסיא דינו כגוי ופסול לכתובת ס"ת. והנה נתפשטה המנהג בהננסת ספר תורה שמשיירין איזה אותיות בסוף התורה והעולם קונים לכתוב האותיות וכמו שהעיד בזה הגאון בעל שו"ת שואל ומשיב (ח"ג ס' ש"צ) [ובאמת עיין בספר נטעי גבריאל על דיני הכנסת ספר תורה פרק י"ג שכ' דיש חילוקי מנהגים בזה וז"ל: "המנהג לכבד אנשים לכתוב אות בשעת סיום כתיבת ס"ת, ויש מקפידים שרק הסופר יכתוב, אלא שבעל הספר מכבד את הנוכחים שיכתוב הסופר אות לזכותו. ויש נוהגים שכל הספר מכבד אותם שיזכו במצוה ע"י נתינת הקולמס להסופר לכתוב אות בעצמם".] ועוד נהגו הסופרים לרשום את היקף צורת האותיות, והאנשים ממלאים רק את מחללים של האותיות בדי.

ויש להחמיר לפי זה דאין לכבד מי שאינו דתי [דמסתמא מחלל שבת בפרהסיא] למלאות האות בהננסת ספר תורה כיון שוא פסולל לכתובת ס"ת, וכמבואר בשו"ת מנחת אלעזר מהגאון מונקאטש ח"ב ס' כ"ד. וכן מצאתי שהחמיר בזה בשו"ת חיי אשר סימן ב' שכ' וז"ל: וא"כ הכי נמי אין לך בזיון גדול יותר מזה שהפושע ישאל ממלא צורת האותיות, ע"כ.

וכן איתא בשו"ת שם משמעון (פאללאק) אה"ע סימן י"ב, והוסף: "ואין לצדד בזה מצד חשש איבה ושוא נפרשי אותן האנשים מחשיבות זה לכתוב אות בהספר תורה ופרשי עצמם מן הצבור ויצאו לתרבות רעה לגמרי, דהא יש תקנה לזה בנקל ע"י שנגיח באמת בתחילה לכתוב איזה אות בהספר תורה ואח"כ גרור הסופר בחשאי אותן האותיות ויחזור ויכתוב אותן מחדש", וע"ש דהמשיך דאין בזה משום גניבת דעת: ומ"מ אין בזה משום גזל דמיהם או גניבת דעת וע"י יו"ד ס' רנ"ד דזה גופא זכות הוא להם שזכו לשמש שעתא חדא בכסא דמוקרא שיהי' נגמר אח"כ בתכלית הכשרות כנלפע"ד ברור לדינא, ע"כ. אמנם אחר עיין קצת מצאתי שני טעמים לפקפק בחומרא זו וכמו שאבאר בעזה"ו.

א. אם יש לחילוניים דמננו חלות שם מחלל ש"ק בפרהסיא

אולי יש להתיר כיון דברובם לא נעשה חילול באופן שנעשה חלות מחלל שבת בפרהסיא או שהם כתינות שנשבו וכמו שהארכתי בזה בספרי "מוקרב בימין" בסיומן ב' וזה מה שכתבי שם: יש שיטות בפוסקים לבאר באיזה אופן של חילול שבת נחשב המחלל כגוי. א- שיטת בעל העיטור (שהביא הבית יוסף אבן העזר ס' מ"ד ובתשב"ץ חלק ג' ס' מ"ג) שרק חשיב חילול שבת בפרהסיא, אם חילל שבת בעבודת קרקע [כגון זורע וקוצר וכדו'] דבעינן עבודה כזו שהיא בפרהסיא, ואם חילל שבת בפני רבים משאר מלאכות שבת שלא עבודת קרקע אין דינו כגוי. אבל רע"א (יורה דעה ס' רס"ד) השמטות הנדפסות ריש הלכות מילה) העיר, שהעיטור דעת יחיד הוא, וז"ל: "דממה שכתב התשב"ץ דמחלל שבת דהוא מומר ליתא אלא בעבודת קרקע, קשה לי לעשות סניף מזה כיון דהוא מילתא דתמי' ובעניי לא מצאתי יסוד לזה ולא מצאתי חבר לזה בפוסקים". וע"י בס' דעת תורה (יו"ד ס' ב' ס"ק כ"ז) שהביא את דברי התשב"ץ הנ"ל וכו' שהוא נגד כל הפוסקים הנ"ל. ב- כתבו הפוסקים דכל שבוש מחלל שבת בפני אדם חשוב כגון רב וכדו' אין דינו כמחלל שבת בפרהסיא לענין זה שחשיב כגוי. וכ"כ החיי אדם (כלל ע"ה ס"ק כ"ו): "ישראל מומר או רשע שמחלל שבת בפרהסיא, אפילו אינו מחלל אלא באיסור דרבנו, הרי הוא כנכרי וכו' ואם מתבייש לחלל בפני אדם גדול, לא מיקרי בפרהסיא". אולם המנחת אלעזר (ח"ג ס' כ"ד) חולק עליו [1]. ג- איתא בהגהות רע"א (הנ"ל) שצריך לחלל שבת בפני ישראלים שומרי שבת בעצמם, ואם חילל שבת לפני עשרה מחללי שבת אחרים אינו נקרא מומר, וכן מצאתי שכ"כ בספר מחנה חיים (ח"ב הספוט לאו"ח ס' א') שצריך לחלל בפני עשרה שומרי שבת. אבל האגרות משה (ח"א יו"ד ס' ע"ג) כתב שגם אם מחלל שבת לפני מומרים נחשב כמומר [2]. ד- עיין בשו"ת מהרי"א אסאד (סימן ג') דדוקא מחלל שבת בפרהסיא בעינן והיינו בפני עשרה מירשאל ויעידו בפניו בב"ד. וכ"כ בספר אבני צדק (ביו"ד סימן ס') דכשלא יעידו בפניהם בפני ב"ד אין אוסרים את יינם, אבל במידי דאורייתא ראוי להחמיר וכמ"ש בחלק אה"ע סימן ז'. אך בספר שבילי דוד (ס' קי"ט ב') האריך להשיב על המהרי"א אסאד ע"ש. וכן עיין בשו"ת לבושי מרדכי (ס' קי"א) שביאר דהחתם סופר לא סבירא ל"י כדעת המהרי"א אסאד ע"ש. ה-אם הוא מחרש באיסור דרבנו כבר פליגי בזה רבותא. הריטב"א (עירובין סט.) כתב דאף באיד"ר הוי מומר לכה"ת כולה, וכ"כ בשו"ת רדב"ז (ח"ב ס' תשצ"ו דל"ו ע"ב) ע"ש. אולם הגרע"א ביו"ד (בסימן ב') הביא בזה פלוגתא הב"ח והפ"ח. שו"מ בשו"ת נטע שורק סימן י"א שהמחלל ש"ק באיסור דרבנו לא הוי כמומר, וכן הסכתא הרבה אחרונים וכמ"ש בשו"ת רב פעלים (ח"ג ס' י"ב) ובשו"ת קרו לדוד (ס' פ"ז)



המחת אלעזר

ובשו"ת מהר"ם שיק (או"ח ס' קכ"ח), וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"א יו"ד ס' י"א אות ב"ד) שהביא דין זה מעוד אחרונים ע"ש.^[3] ועיין בקובץ אהל יצחק (להרב יצחק קליין סאטטמאר תרע"א) חוברת י"ב אות ט' שהביא זה סניף להקל בנד"ד כיון שברוב אינו מחללין שבת באופן שנעשה חלות שם מחללי שבת בפרהסיא וכנ"ל. וכן מצאתי בשו"ת פרי השדה ח"א ס' ע"א שהאריך בזה ע"ש.

תינוק שנשבה

כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג' הלכה ט') וז"ל: שנים הם המשומדים המושמד לעבירה אחת, והמושמד לכל התורה כולה. משומד לעבירה אחת זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עבירה בידו ונתפרסם בה והורגל, ואפילו היתה מן הקלות, כגון שהחזיק תמיד ללבוש שעטנז, או להקיף פאה, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו הרי זה משומד לאותו דבר, והוא שיעשה להכעיס. והמושמד לכל התורה כגון החוזר לדתי הגוים בשעה שגזירים שמד וידבק בהם, ע"כ. ועוד כתב הרמב"ם בהלכות שחיטה (פרק ד' הלכה י"ד): "ואם הוא משומד לעבודה זרה או מחללי שבת בפרהסיא או מין והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו כמו שביארנו בהלכות תשובה הרי הוא כגוי ושחיטתו נבילה". הרי נמצא מהרמב"ם שכל מומר או כופר בתורה דיניו כגוי, ולפי זה, לכאורה, כל יהודי שאינו דתי יהיה נחשב כגוי.

אכן הרמב"ם בהלכות ממרים (פרק ג' הלכה ג') מחדש חילוק יסודי, וז"ל שם: "במה דברים אמורים באיש שכפר בתורה שבעל פה ממחשבתו ובדברים שנראה לו, והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכפר בתורה שבעל פה תחלה וכן כל הטועים אחריו. אבל בני אותו הטועין ובני בניהם שהידיו אותם אבותם ונולדו במינות וגדלו אותן עליהם, הרי הן כתינוק שנשבה לבין הגוים וגדלוהו הגוים על דתם שהיא אנוס. ואע"פ ששמע אח"כ שהיה יהודי וראה היהודים ודעת הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם כך אלו האוחזים בדרכי אבותיהם שנתעו[4]. לפיכך ראוי להחזירם ולמשוך אותם בדרכי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה ולא ימהר אדם להרגן". היינו שחישי הרמב"ם שלא כל יהודי עברייני חשויני בדין כנכרים, אלא שלהגדיר מיה מומר צריך לעיין מהו הגורם חטא, אם חטאו הוא כדי לבעוט בהקדוש ברוך הוא או חטאו הוא רק משום מעשה אבותיהם בידם.

ולכאורה ברור שאף שיש היתר של תינוק שנשבה, אין זה היתר כולל, אלא צריך לבלוש בכל מצב ובכל איש אם הוא משומד או תינוק שנשבה. וכן מבואר בחזון איש (יורה דעה סימן א' ס"ק ו') שמברר דין של תינוק שנשבה וכתב: "ותינוק שנשבה בין העכו"ם דיני כישארנו ושחיטתו מותרת שהוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדל עמו כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב לא יזיד בלתי טוב, אמנם אחר שהשתדלו עמו והוא מזיד וממאן לשוב דינו כמומר, ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו וכו' ובאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט".

ואף שכתב הרמב"ם כן לענין מומר, הרי ה"ה למחלל שבת בפרהסיא דאם הוא תינוק שנשבה אין דיניו כגוי. וכמבואר מדברי הגרן לנב בספרו בני ציון ס' כ"ג, שדן אם החילונים של זמננו חשיבי כמחללי שבת בפרהסיא, לאסור יין במגעם (ועיין לקמן ס' י"ז שביארנו אם יהודיים חילונים אוסרים יין בנגיעתם), וז"ל: "והנה עד כה דברנו מעיקר הדין איך לדון מחלל שבת בפרהסיא אבל לפושעי ישראל שבזמננו לא ידענא מה אדון בהם אחר שבעו"ה פשתה הבהרת לרוב עד שברובם חילול שבת נעשה כהיתר וכו' ויש בהם שמחפלים תפילת שבת ומקדשין קידוש היום ואח"כ מחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן והרי מחלל שבת נחשב כמומר בלבד מפני שהכופר בשבת כופר בבריאה ובבורא והו מודה ע"י תפלה וקידוש ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהן אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת שדומים ממש לצדוקין בדין נחשבו כמומרים אע"פ שמחללין שבת מפני שמעשה אבותיהם ידעו והם כתינוק שנשבה לבין עובדי כוכבים וכו' ולכן נלע"ד המחמיר להחשיב נגיעת יין של הפושעים הללו לסתם יינם תבוא אליו ברכה. אכן גם המקילים יש להם על מה שיסמכו אם לא שמבורר לנו שיודע דיני שבת ומעיד פניו".

ביאור הדברים- הנה מבואר ע"פ מה שזכר לעיל שאף אם אחד חילל שבת בפרהסיא, אם חשיב כתינוק שנשבה, אז אין דיניו כגוי ויכול להצטרף למיניו, ומה עוד אשר בעו"ה רובם מחללים שבת והיחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כ"כ וא"צ לעשות בצינעה, ופרהסיא שלו כצינעה דמי. ועיין בשו"ת יביע אומר (חלק א' דף קצ"ז) שכתב וז"ל: "וסברא זו לא נפלאות ולא רחוקה היא, שכל הטעם שהמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כמומר לכל התורה כולה, מפני שעושה מעשה בחופזה גלי קבל עם ועדה, וחוץ בזמן שכל העדה כולם קדושים, אבל בזה"ז בעו"ה אשר פשתה המספחה, והופקר איסור חילול שבת פומבי ובראש כל חצות,

סובר שתינוק שנשבה לאו פטור מכפירה באמונת ה' ובתורתו הקדו'. אולם מצאתי בספר ציץ אליעזר (ח"ט ס' מ"א ס"ק ט"ו) שלכאורה לא סבירה ליה הכי, שכתב: "איתא בשו"ת מהרי"א אסאד חו"ד סימן נ' דמי שאינו מאמין לדברי רבותינו הוא נקרא אפיקורס ומין וכו' ולא מפני שלבו אנסו בטעות אלא בזדון לבו ומלגלג על ד"ח הוא דומה ממש למומר מחלל שבת עיי"ש, אך אולי יש לומר דקלקלתם בזה של רבים מבני הדור הזה היא תקנתם, דמרב הרגלם ומשמע אזנם מאחרים נחשבים כלבם אנסם בטעות לכך, ובכה"ג כפי דברי מהרי"א אסאד לא נחשבים כמומר לחלל שבת".^[6] וכ"כ הגאון רבי שמואל וואזנר שליט"א (בשו"ת שבט הלוי ח"ח ס' קס"ו שאלה ד'): "האם יש תינוק שנשבה בכפירה, משמעות ההלכה ריש פ"ז דשבת וכריתות ג: דגם בע"ז וכפירה יש תינוק שנשבה אם השביה גרם לו זאת".

ב. אי מלאוי האות נחשב ככתיבה

הנה ראיתי בשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"א ס' ש"צ דנשאל אודות סופר אחד דניתן רשות לבן י"ג שנה [אך לא נבדק אם הביא שתי שערוות] למלאות אות בהספר תורה, אם נפסל עיי"כ הספר תורה. ובתוכו דבריו כתב דבר חדש וז"ל: אך כ"ז אם היה כתב חטן אבל כאן שהסופר כתב בדין רק שה מלא האות פשיטא שאינו פסול דהרי לא כתב כלל ורק שמילא הכתב ובה לא מפסל, דא"ל דהוה עכ"פ מקצת אות דכל שכבר כתב רק שחסר המילוי הפסוקים חסר אות אחת אינו פסול תורה רק מדבריהם פשיטא דלא מקרי חסר כל שאינו רק ממלא, ע"ש.

מעתה בנד"ד באתיות חלולות דכיון שלדעת השואל ומשיב כשרות הן גם אם לא ימלא את שטח הריק שבין הקוים וכמפורש בדבריו הנ"ל, נמצא שהאות ה" כשר בתחילת הכתיבה, לכן גם אם מחלל שבת מילא את החלל שבין הקוים יש להכשיר כיון שאינו עושה כתיבה כלל. וכן האריך בזה בספר צנפת פענח (הערות על שו"ת יד יצחק סימן נ"ח) ע"ש. וכ"כ בספר קובץ נדחים להגאון רבי אליהו פוסק אות אחת אינו פסול תורה רק נקרא כותב, ועוד דאפשר שעשה תשובה קודם כתיבתו, וראיה לדבר שקנה אות בס"ת על שם שמו למלאותו, ע"ש.^[7]

ביאור בדיעת המחמירים

והנה עד כה דברנו בשיטת השואל ומשיב שאם הסופר משרטט האותיות מסיבב בדיו ומניח חלק באמצע האות בין הקוים, פשיטא דלא מקרי חסר ולא מקרי פסול כלל, ולכן אם מילא קטן או פסול את האות פשיטא שאינו פסול. וזה דלא כדברי השו"ת יד יצחק (ח"ג ס' רס"ז) שנשאל ג"כ במה שגם מחללי שבת כותבים אותיות לעיני כל ישראל כשגומרים כתיבת ס"ת, ומביא שם עצת השואל לכתוב האות שהיה כשר עפ"י הדין והמחלל שבת ימלא רק החלל, והוא ז"ל מפקפק בזה וכתב דמצד הדין צריך למלאות כל האות דאלי"כ אין זו כתיבה תמה וכיון שכן גם אם לא יכתוב המחלל שבת רק מיעוט האות להשלימו לכתביה תמה נפסל האות כולו ע"ש.

ולא שמיע להו איסורא כלל, אין על דין זה מומר לכל התורה כולה". שו"מ שכ"כ המלמד להועיל (ס' כ"ט), שנשאל בנידון דידו, ורצה להקל ע"פ הבנין ציון סיים: "עוד יש סניף להקל בזמננו לא מקרי מחלל שבת בפרהסיא, כיון שרובן עושין כן, דבשלמא אם רוב ישראל זכאין, ומעטים מעיזים פניהם לעשות איסור זה הרי הוא כופר בתורה ועושה תועבה ביד רמה ופורש עצמו מכלל ישראל, אבל כיון דבעו"ה רובם פורצים הגדר תקנתם קלקלתם, היחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך וא"צ לעשות בצינעה, ופרהסי' שלו כבצנעה, ואדרבה היראים קראים בזמננו פרושים ומבורלים, והפושעים הם ההולכים בדרך כל הארץ".

ועוד יש לצרף מש"כ האגרות משה (ח"א ס' ל"ג) וז"ל: וגם בחידושי ביארתי בטעם החילוק בשבת להחשיבו כעכו"ם בין צנעא לפרהסיא שלכאורה אינו מובן הא גם בצנעא הוא באותו החומר עצמו שיש בפרהסיא מצד שבת ולענין כפירה אדרבה בצנעא יש קצת יותר כפירה כדאימא בב"ק דף ע"ט בהחילוק בין גנב לגולגל. וביארתי שכיון שהדמיון לעובד ע"ז הוא מצד שנראה ככופר שיש זה רק מצד זה מחלל שבת אבל אם הוא מצד שאינו עומד בנסיון בהרוחת ממון או למלאות תאותו אין להחשיבו ככופר, ולכן בצנעא יכול לומר שהוא רק למלא תאותו ואף לא אמר כלום, תלינו מצד חזקת כשרות שרק למלא תאותו ולא מצד כופר, דחזינו שאף אוכל נבילות לתיאבון יש לו חזקת כשרות שלא יאכל להכעיס משום ההחשד לקל לא חשוד לחמור, אבל בפרהסיא הרי מחשבתו וכוונתו הם דברים שבלב שלא ידעו להרואים והרואים יאמרו שעושה זה מצד שהוא כופר נמצא שעשה מעשה כפירה בכל אופן אף אם בלבו הוא מאמין בה' ועושה רק מצד תאותו דכיון שעשה לעיני רואים בהכרח הוא כאופר שהרואים יפרשו מעשיו שהם ידינוהו ככופר. וא"כ בפה שידוע שרוב מחללי שבת הם בשביל תאות הממון ויש הרבה שהולכים לביהכ"נ להתפלל ואחר כך הולכים לבית מסחרם אפשר גם שהוא בפרהסיא נידון כבצנעא שלא יאמרו הרואים כלל שהוא מעשה כפירה רק שהוא עושה עבירה לחילול שבת בשביל תאוה דא"כ גם לכל דבר אינו כעובד עכו"ם, ע"כ. ולכאורה י"ל דה"ה אם רובם מחללים שבת בשביל חסרון ידיעתם בתורה ובמצוותיה [שמעולם לא שמעו חומר איסור שבת ולא נתגדלו בדרך התורה וכמ"ש השו"ע הרב סוף הלכות רביית: "ואע"פ שאח"כ שמעו שהוא יהודי וראה היהודים ודעת הרי הוא כאנוס והואיל ונתגדל בין הנכרים על דתם"]. אפשר גם שהוא בפרהסיא נידון כבצנעא שלא יאמרו הרואים כלל שהוא מעשה כפירה רק שהוא עושה עבירה לחילול שבת בשביל תאוה אבותיהם בידם.^[8]

ואף שפסקינו דמי שהוא אפיקורס אין רואי לכתובת ס"ת וכמבואר בשו"ע יו"ד ס' רפ"א ע"ש וא"כ יש לפסול בנד"ד מצד היות שרובם כופרים בתושב"כ ובתושב"פ. אכן י"ל דעדיין יש מקום להקל, דהרי מצוינו שיש מחלוקת הפוסקים אי אמרינן שההיתר של תינוק שנשבה כולל ג"כ חסרון באמונת אלקות ובתורתו הקדו', דהבעל קהלות יעקב כתב (במכתב לרב משה שטרנבורן שליט"א הגדפס במועדים ומנים ח"ט דף י"ד) וז"ל: "ואכן אפי' אם נימא דדינים כתינוק שנשבה אכתי מה נעשה במה שחשודים על מינות וכפירה בתושב"כ ושבע"פ ר"ל". אלמא דהוא

ומצאתי בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן נ') שביאר דברי היד יצחק ז"ל: ואמנם קשה להבין למה לא תהי' זו כתיבה תמה, מאחר ואין שיעור לעובי האותיות, וצ"ל דס"ל דנהי דאין שיעור לעובי האותיות ואם ל"ה כותב רק קו אחד היתה כתיבה תמה וכשירה, אבל כיון שכתב ב' קוים וחלל ביניהם וע"כ צריכים אנחנו לצרפם יחד דאל"כ אין כאן היקף גויל שהקוים נוגעים זב"ז למעלה ומטה, על כן כיון שנשאר חלל ביניהם החלל מוציאם מהיות כתיבה תמה והדבר צריך הכרע, עכ"ל.

והנה בשו"ת דברי מלכאל דן ממש כנדון דידן, במה שהסופר עושה בסוף הס"ת אותיות חלולות בלי דיו אמצעי, אם מותר שמחללי שבת ימלאו בדיו אותיות אלה וכי, דנראה שהקוים החלולים הוי כתיבה גמורה שאין שיעור לעובי האותיות, ואף שהקוים כפולים וגם אינם מוקפים גויל שהרי הקו הא' נוגע בהשני למלה ולמטה, מ"מ הרי ביחד עם השני הקוים יש כאן צורת אות וכשר, ועכ"ז אסור שמחלל שבת ימלא חלל האות בדיו כי א"א להזהר והוא נותן דיו גם על הקוים ונפסל האות, ע"ש. והיינו דבדאי יש לחוש כי כאשר יבוא החילונו למלאות בדיו את המקום הריק שבין שני הקוים של האותיות לא יוכלו לצמצם למלאות את החלל לגמרי ולא לעלות על גבי הקוים ששרטט הסופר. וא"כ כשהוא עולה דיו על הקו הרי נחשב האות כאילו הוא נפסק במקום ההיא ונמצא ס"ת פסול. וע"ע בשו"ת בצל החכמה שביאר איך לא חש לזה השואל ומשיב ע"ש. וכן החמיר בזה הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד ס' רל"ח ע"ש.

עצת הנטעי גבריאל

כבר ביארנו דיש מחלוקת בין הפוסקים אם מותר ליתן ליהודי מחלל שבת למאות האות בכתבית ספר תורה [ומה עוד דרובם אין להם דין מחללי שבת בפהסיא ועוד שהם כתינוקות שנשבו בין הנכרים וכנ"ל]. ויש לציין למה שראיתי מהגר, גבריאל ציננער שליט"א בספרו נטעי גבריאל על דיני הכנסת ספר תורה פרק י"ד אות ג': "אם אין לו ברירה ומוכרח ליתן לכתוב אות למי שאינו שומר שבת, יתן לו הסופר שיכתוב משהו מן האות באופן שאין צורת האות נכתב על ידו".

Question: Reuven and Shimon are business partners. Due to a clerical error on behalf of the IRS, Reuven's personal taxes were charged to the partnership. Can Shimon demand that Reuven reimburse the business for the money that he should have paid individually?

Answer: The Gemara talks about a case where the king's tax collectors take taxes from from grain that was not yet tithed, in lieu of money that was the owner was really supposed to pay.

The Gemara says that even though the owner didn't really gain anything new – as he merely didn't have to give away some of his money – and he didn't actually take anything from maaser – as the tax collectors took the money, not him – he still is liable to reimburse the amount of the maaser.

This chiyuv is called "mishtarshi". The Ketzos Hachoshen explains that mishtarshi means that because one person's bottom line is bigger than it otherwise would have been because of his friend's expenditure or loss, it is considered as if the friend now owns part of his assets; therefore, the beneficiary will have to reimburse him the full amount that he lost because of him.

Based on this rule, Reuven would be liable to reimburse the partnership for the money he gained by not paying his personal taxes.

If Someone Takes a Ride, Does He Have to Chip in For Gas and Tolls?

Question: If someone offers someone else a ride, and they don't make up anything beforehand, is the passenger obligated to chip in towards the expenses of the trip?

Answer: There is a rule of "zeh neheneh v'zeh lo chasair." If one person derives benefit from someone else, but the other person has no loss, the first person is not liable to pay.

Regarding the gas and tolls, it would seem that this is a case of zeh neheneh v'zeh lo chasair. The driver would have had to pay the same amount with or without a passenger. Even though the passenger is having a benefit from the ride, he isn't costing the driver anything; therefore, it would seem that he cannot be charged.

However, the Nesivos Hamishpat says that zeh neheneh v'zeh lo chasair is only patur after the fact. If one person derived benefit from someone else who lost nothing, the second person cannot demand to be paid retroactively. Going forward, however, he can ask for payment. This would mean that if two people are traveling together, they are both equally responsible to pay for the gas and tolls, and those expenses should be split 50-50.

It would seem that wear and tear of the car, on the other hand, is not part of the traveling itself and is not an expense that the passenger is liable for.

[1] בספר הליכות שלמה חלק ג' דף שכ"ה הביא מהגר"ר שלמה זלמן אורבך צ"ל ח"ל: "זה"ה כשבוש בכך בפני אביו או אמו וכדו' ואינו מחלל שבת במחיצתם, וכהיום רבים מאלה שלצערנו אינם שומרי תומ"צ הריהם בכלל זה". ועוד שם הביא מתלמידי ח"ל: "ומ"מ מה שנמנע מחלל שבת בפני אחיו וכדו' היה נראה מדברי רבינו דאין לראות זאת אלא כנימוס בעלמא ולא מפני הבושה וכי' ואף לענין הנמנע מחלל שבת לפני אדם חשוב, הורה רבינו דאם ניכר להדיא שהימנעותו היא אך ורק מפני הנימוס גרידא ולא מפני הבושה, אין להקל".

[2] אולי יש לצרף מש"כ הגאון מלבוש בס' מצפה אריה (א"ח ס' ל"ז ובאה"ע ס' י"ט) דהא דמומר לחלל שבת הוי מומר לכה"ת כולה הוא משום דחילול שבת בפרהסיא היה מלפנים את מופת על קבלת אמונה אחרת שבוה שהוא מח"ש ושובת ביום ראשון בשבת הוא מראה בעליל שראשית אמונתו וחזקתו בדת אחרת ומשום המרת דת נגעו בה. ולפ"ז רק בשבות ביום א' הו"ל מומר לכה"ת משא"כ בעושה מלאכה גם ביום א'. זה חידוש נפלא כי בפשטות נראה שמי שחילל שבת חשיב מומר בגלל שזה עיקר האמונה, דחילול בלבד נעשה מומר ולא צריך שישבות יום אחר וצ"ע.

[3] וע"ע בס' שארית יוסף (ח"ב סימן ז') מאת הרב שלמה וואהרמאן שליט"א שהרחיב את היריע בטוב טעם ודעת.

[4] עיין נמוקי יוסף בבא מציעא דף מב בדפי הרי"ף ומה שכתב בענין זה.

[5] שו"ר בשו"ת באר משה (ח"ה סימן צ') שכיון ג"כ לזה אך סיים: "אך אחר שראיתי בדברי הפרמ"ג (או"ח ס' נ"ה בא"א סק"ד) שבפ"י כתב דרק בשאר איסורים איכא חילוק בין להכעיס ולתיאבון ולא במומר לע"ז וחילול שבת חזרתי מזה ובתשו' חתן סופר (ס' מ"ג) האריך מאוד והעלה דבמחלל שבת אין שום נפ"מ אם לתיאבון או להכעיס הוא, מחלל את השבת בכל אופן דינו כנכרי".

[6] וכן פסק הגר"י קמניצקי צ"ל (מפי השמועה הובא בספר אמת ליעקב הערה 712) ז"ל: "לענין מחללי שבת בזה"ז, צריך לנהוג אבילות עליהם, דאינם יודעים החומרא דש"ק וענינה, ואף אם למדו קצת בנערותם, מ"מ אין זה מספיק להשריש בלבם חומר הדברים, ואע"פ שהם רואים שומרי שבת ויש להם קרובים שומרי שבת, מ"מ בעיניהם הם חשובים כמבוהלים ומטורפים, והו"ל כתינוק שנשבה. ואפילו אם יש דיעות חזקות וכדומה". אכן עיין באגרות משה אה"ע ח"א ס' פ"ב ענף י"א שכ' שאף שהם כתינוקות שנשבו מ"מ לא עדיפי מעכו"ם: "מאחר דחזינו דכפירה מחשיבה ליצא מכלל ישראל משום דאינו מחזיק בדת ישראל לכן כל זמן שטועה אינו בכלל ישראל (ופסולים לעדות)" ע"ש.

[7] אכן יש שהנהגו שהמכניס ס"ת חדש, שאין הסופר גגומר כתיבת האותיות האחרונות בשלמות, אלא כותב כמה חלקי אות, ומכבדים והקהל להיות זוכים במצוה להשלים האותיות, ע"י שנוגעים בקולמוס עם דיו בין שבדי האותיות ומחברים אותם. ולפי זה אולי יש להחמיר בנד"ד כיון שהוא עושה מעשה כתיבה וצ"ע.

Derived and Unsolicited Benefits: Neheneh and Yored *Neheneh and Yored*

| Rabbi Baruch Fried, Dayan Bais Havaad

A related but different concept is that of *mishtarshei*.^[1] If one person's loss or expense directly causes another person to receive a substantive gain, the receiver of the gain must return that value to its owner (the one who suffered the loss or expense), as long as it was not clearly intended to be a gift. For example, if the government taxed one person's property on behalf of another, the payer of the tax may reclaim that money from the one who should have been taxed. The obligation of *mishtarshei* applies even in a case where the value was added without any involvement of the beneficiary. *Mishtarshei* is limited to the amount of the loss or the amount of value that was added, whichever is less.^[2]

Protection from a potential loss is not considered a substantive gain, unless the loss was certain and imminent. If a loss might not have occurred, even if it was likely, or if the person had another way to prevent the loss for free, he does not have to pay for a loss that someone else incurred to protect him.^[3] Additionally, if a person incurred a loss solely for his own benefit and another person also benefitted without any additional loss, the one who benefitted does not have to reimburse the one who incurred the loss even though a substantive benefit was received.^[4]

Permitted Use of Another's Property

According to most Poskim, one may always restrict others from using his property, even if the usage will not cause the owner any loss. Others say that the owner must have the possibility to use it himself or monetize it; otherwise, he may be compelled to allow others to use it.^[5]

As a rule, one may not enter the property of another without the owner's express consent. An exception is usage that people generally do not mind, such as taking a shortcut through someone's property in an area where this is commonly done. Usage that brings benefit to the owner is permitted, assuming that there is no harm to the owner (including an invasion of privacy).^[6] However, the owner may still object when he finds out about it.

According to some Poskim, one may not use intellectual property if such usage will cause the creator a loss. For example, one may not disseminate digital copies of another's work if this will cause the creator a loss of revenue.^[7] Other Poskim disagree and say that using intellectual property does not constitute taking from the creator of the work.^[8] However, it may be forbidden for other reasons, as will be discussed in the laws of *Gezel*.

Yored: Unsolicited Services

If a person provides a service or invests in the property of another without being asked to do so (*yored*), and he does so for the benefit of the recipient and with the intent of getting paid for his work, he is entitled - at a minimum - to the *mishtarshei* amount of his investment, as discussed above. This is assessed by separately calculating the worker's expenses, including basic labor, and the general value of the service or property improvement. The worker receives the lesser of the two amounts. The recipient of the benefit must pay the worker this amount, even for a service that is not usually done, as long as value was added to his property.^[9] A scenario in which the owner claims that he is completely dissatisfied and would prefer that the work be undone will be discussed below.

Asuya Lita: Service That Was Anticipated to Happen

If the service provided was a kind that workers are usually hired to do, for example, cultivating vines in a vineyard, the worker is entitled to the lowest salary^[10] that hired workers of his type receive for the service he provided. Although the worker was not asked to do it, the owner presumably would have agreed to hire him, and it is therefore viewed as if he had been hired.^[11] An exception is if the owner would likely have done the work himself, in which case the worker only gets the *mishtarshei* amount, plus the amount the owner would certainly have agreed to pay to save himself the effort.^[12]

Whether a service is the kind that one would hire a worker to do or not, and consequently whether the beneficiary must pay the full amount or only the *mishtarshei* amount, is generally defined by the nature of the property itself and whether the service provided is the most lucrative or logical one.^[13] Some Poskim suggest that if the owner's personal preference is known, that would define whether the service was the kind one would hire a worker to do.^[14]

Other Forms of Yored

The rules of *yored* also apply to movable goods. If unsolicited work was performed that would have to have been done anyway, the recipient must pay the lowest estimated cost of the job. If the work was not necessarily needed, but added value to the item, the worker receives the *mishtarshei* amount. If the work was completely unnecessary or unwanted, the owner is exempt. Moreover, he may compel the worker to buy the item from him.^[15]

If the *yored* did not add any value to the owner's property, he is not entitled to any remuneration, even if he saved the owner from a potential loss (*mavriach ari*). However, if the loss would definitely have occurred, and the owner could not have avoided the loss for free, a worker who saves him from that loss is entitled to be paid the lowest salary for that kind of worker.^[16] If a worker provided a marketable service, such as brokerage, this would be regarded as a value added to the owner, and the regular rules of *yored* apply.^[17]

If the Owner Objected

If the owner is aware of the worker's intention and instructs him not to do the work because he does not want the work done, there is no obligation to pay the worker at all.^[18] However, if the owner clearly benefits from the work and only objects to having to pay for it, then he must pay the worker as a *yored*.^[19]

[1] Ketzos Hachoshen 266:2; Shaarei Yosher 3:25

[2] C.M. 264:4

[3] Tosafos Bava Kama 58a

[4] Rema C.M. 264:4

[5] Rema 363:6; Pischei Teshuvah 3

[6] Biur HaGra 363:17

[7] Noda B'Yehuda II C.M. 24

[8] Hagahos Baruch Ta'am ad loc.

[9] Bava Metzia 101a; C.M. 375:2

[10] Igros Moshe C.M. 1:49

[11] C.M. 375:1

[12] Rema C.M. 375:4

[13] Ramban Bava Metzia 101a

[14] Chazon Ish Bava Basra 2:3; Pischei Choshen Geneivah 8 fn. 36

[15] Aruch Hashulchan C.M. 375:16

[16] C.M. 264:3

[17] Biur HaGra C.M. 185:13

[18] Ramban Bava Basra 4b; Aruch Hashulchan 375:12

[19] Pischei Teshuvah C.M. 264:3

In partnership with the Bais Haavad's Yorucha Program To learn more about Yorucha visit yorucha.org